

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA PW. WNIEBOWSTĄPIENIA PAŃSKIEGO W LIPIE

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
NA WYKONANIE KONSERWACJI
WYPOSAŻENIA Z KOŚCIOŁA PW. WNIEBOWSTĄPIENIA PAŃSKIEGO
- DAWNEJ CERKWI PW. ŚW. PARASKEWY - W LIPIE

OPRACOWANIE:
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
DR MAŁGORZATA DAWIDIUK
OSTRÓW 541
37-700 PRZEMYŚL

Przemyśl 2023 r.

Konserwacja Dziej Sztuki
dr Małgorzata Dawidiuk
Ostrów 541, 37-700 Przemyśl
tel. 512 263 921
REGON 030810342 NIP 539-11348-58

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Małgorzata Dawidiuk', is written over the printed contact information.

MIEJSCE	KOŚCIÓŁ PW. Wniebowstąpienia Pańskiego - DAWNA CERKIEW PW. ŚW. PARASKEWY - W LIPIE
WŁAŚCICEL UŻYTKOWNIK	PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA PW. Wniebowstąpienia Pańskiego w Lipie
TYP OBIEKTU	<u>ELEMENTY WYPOSAŻENIA:</u> - FERETRON Z DWUSTRONNYM OBRAZEM Z WYOBRAŻENIEM ŚW. TRÓJCY I MATKI BOSKIEJ NA OBŁOKU - FERETRON Z DWUSTRONNYM OBRAZEM Z WIZERUNKIEM "ARCHANIOLA GABRIELA" I SCENĄ "OFIAROWANIA MARYI W ŚWIĄTYNI" - PŁASZCZENICA (PŁASKORZEŻBA) - UKRZYŻOWANIE (KRUCYFIKS Z KRUCHTY)

I. HISTORIA

Wieś powstała na początku XV wieku, założona na prawie wołoskim. Pierwsza wzmianka o Lipie jako własności Kmitów pochodzi z roku 1436. W 1437 kupili ją Łukasz i Iwanko bracia z Birczy. W 1447 r., Lipę kupił Jerzy Matiaszowicz Gozdawita, pan na Humniskach, Birczy i Zboiskach, protoplasta rodu Humnickich i Bireckich. Od tego czasu, wieś należała do klucza bireckiego. W XIX wieku dziedzicem Lipy został Franciszek Zaręba.

Cerkiew pw. Św. Paraskewy w Lipie zbudowana w latach 1830 - 1843, odnowiona w 1919, o konstrukcji zrębowej, trójdzielna z trójbocznie zamkniętym prezbiterium i prostokątnym przedsionkiem. Dach blaszany jednokalenicowy, sześciopółciamiowy o trzech hełmach baniastych jednakowej wielkości. W osi cerkwi przed wejściem stoi murowana kaplica grobowa Zarembów z połowy XIX wieku oraz dzwonnica parawanowa z II połowy tego wieku. Po wojnie cerkiew użytkowana przez kościół rzymskokatolicki (pw. Wniebowstąpienia Pańskiego), do czasu wybudowania nowego kościoła którego budowę rozpoczęto w roku 1999. Samodzielna parafia pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Lipie została erygowana w roku 1970 i należy do dekanatu Bircza. Posiada kościoły filialne w Malawie i Brzeżawie.

II. OPIS FORMALNO - STYLISTYCZNY

Jest to budowla drewniana, o trójdzielnym podziale wnętrza: prostokątny przedsionek, nawa z chórem muzycznym od zachodu i trójbocznie zakończone prezbiterium. Nawa jest dwuczęściowa: węższa od strony zachodniej, zwieńczona sufitem i szersza, oddzielona od węższej arkadą wspartą na pilastrach, zamknięta na osi pozornym sklepieniem kolebkowym, po bokach sufitem, wspartym na wielobocznych filarach, co tworzy

pseudonawy. Prezbiterium od nawy oddziela łuk tęczy. Do prezbiterium przylega od strony południowej niskie i zamknięte wielobocznie pomieszczenie, pierwotnie prawdopodobnie kaplica, a od strony północnej niewielka zakrystia. Ściany wnętrza częściowo pokryte są polichromią o charakterze geometrycznym i floralnym (wykonaną od szablonu), a także figuralną. Motywy polichromii, jej stylistyka jest eklektyczna, łączy w sobie elementy historyzujące i secesyjne. Niektóre elementy mają charakter malarstwa iluzjonistycznego (elementy architektoniczne). Zakrystia obita jest w całości współczesną, drewnianą boazerią, przedsionek obity w obrębie ścian - pod spodem najprawdopodobniej znajduje się polichromia.

WYPOSAŻENIE:

- Feretron z dwustronnym obrazem z wyobrażeniem Św. Trójcy i Matki Boskiej na obłoku, wys. 130cm, szer. 80cm, wykonany z drewna, polichromowany na kolor bladozielony, ze złotymi elementami, obraz malowany jest farbami olejnymi na desce. Obraz wys. 80cm, szer. 50cm, jest przemalowany. W wyniku ubytków i przetarć warstwy malarskiej widoczna jest miejscami warstwa pierwotna. Feretron ma formę stojącego prostokąta zamkniętego łukiem nadwieszonym. Obraz wraz ramą posadowiony jest na podstawie na planie prostokąta o wklęsłych bokach, z parą prostokątnych otworów na drągi do transportowania feretronu. Obraz obudowany jest ramą po bokach i u góry, zwieńczoną metalowym krzyżem wpuszczonym w ramę. Brzeg ramy obwiedziony jest złotym półwałkiem, a obraz okala złota ramka o uskokowym profilu.

Kompozycja z przedstawieniem Św. Trójcy ukazuje Boga Ojca i Jezusa siedzących wśród

obłoków na tle neutralnego szaro-beżowego nieba. Na osi u góry unosi się Gołębica Ducha Św. Bóg Ojciec przedstawiony został po prawej stronie kompozycji, w pozycji siedzącej, frontalnie, w białej szacie i popielatym płaszczu (wtórnie namalowanym na lewym ramieniu). Jedną rękę położoną ma na piersi, lecz pierwotnie wyciągnięta była w bok, wskazując na Jezusa, a w drugiej trzyma złote berło, wspierając się na niebieskim globie, leżącym na udzie. Chrystus ukazany została również w pozycji siedzącej, w lekkim zwrocie w prawo. Okryty jest czerwonym płaszczem, odsłaniającym nagi tors. Jedną ręką dotyka piersi, a drugą przytrzymuje krzyż oparty na ramieniu. Dolną część kompozycji przesłaniają obłoki namalowane wtórnie. Wizerunek Matki Boskiej ikonograficznie zbliżony jest do typu Niepokalanej, jednak w dolnej części obrazu przedstawiono obłoki zasłaniające stopy Maryi. Najpewniej chmury domalowane zostały wtórnie. Matka Boska przedstawiona została w pozycji stojącej w lekkim zwrocie w lewo, z wyciągniętymi przed siebie rękami. Ubrana jest w białą suknię, biały maforion i błękitny płaszcz. Głowę ma pochyloną, wzrok skierowany w dół. Ukazana została na neutralnym tle szaro-, beżowo-błękitnego nieba.

- Feretron z dwustronnym obrazem z wizerunkiem "Archanioła Gabriela" i sceną "Ofiarowania Maryi w świątyni". Wys. 100cm szer.60cm, ikona 50cm, szer.40cm. Wykonany jest z drewna, ze złożoną i srebrzoną dekoracją snycerską. Obraz namalowany jest farbami olejnymi na blasze. Ma formę owalną. Wprawiony jest w ramę o wklęsło-wypukłej formie. Ramę oplata snycerski, ażurowy, złożony i srebrzony ornament roślinny. U dołu ornament przechodzi w dwa spływy wolutowe, będące nogami feretronu, w których znajdują się kwadratowe otwory na drągi do przenoszenia obrazu. Nogi posadowione są na rozszerzających się ku dołowi, schodkowych podstawach na planie kwadratu. Podstawy te również są złożone i srebrzone. Wizerunek Archanioła Gabriela przedstawiony został na błękitnym tle. U góry znajduje się podpis wykonany cyrylicą. Archanioł przedstawiony został frontalnie, do wysokości bioder. Ukazany został w jasnougrowej szacie i liliowym płaszczu. Długie, brązowe włosy spływają na ramiona. Nad czołem, między włosami widać złota dekoracje ze szlachetnym kamieniem. Posłaniec boży jedną ręką trzyma na piersi, w drugiej gałązkę kwitnących białych lilii. Scena Ofiarowania Maryi w świątyni ma miejsce na tle architektury. Na pierwszym planie, po prawej przedstawieni zostali rodzice Maryi, św. Anna i św. Joachim, ukazani nieznacznie od tyłu. Św. Joachim owinięty brązowym płaszczem patrzy w głąb kompozycji, gdzie kapłan wprowadza Maryję do świątyni. Obok Joachima stoi św. Anna, okryta zielonym płaszczem. Jej głowę spowija biały maforion. Wyciąga ręce w stronę

swojej Córki. Po lewej stronie kompozycji, obok Joachima przedstawiona została od tyłu sylwetka mężczyzny w czerwonej szacie, ze świecą w ręku. W głębi kompozycji ukazana została mała Maryja w niebieskim płaszczu, w wianku na głowie i ze świecą w ręce, prowadzona za rękę przez kapłana. Ten nachyla się w jej stronę i drugą ręką zaprasza do środka świątyni. Wejście, widoczne na skraju kompozycji oświetlone jest złotym blaskiem. Przy schodach do świątyni stoi jeszcze, również ukazany tyłem, mężczyzna w niebieskiej szacie. U góry kompozycji znajduje się podpis wykonany cyrylicą.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Feretron na blasze mocno zniszczony i silnie zabrudzony. Widoczne rozklejenia łączy stolarskich oraz gwoździe i pinezki. Powierzchnia malarstwa przetarta. Polichromowane partie łuszczą się odsłaniając blaszane podłoże. Zewnętrzne krawędzie elementów snycerskich są wykruszone, noszą ślady wcześniejszych montaży lub drobnych napraw. Widoczne liczne braki, drobne ubytki powierzchniowe i pęknięcia w snycerskiej dekoracji. Złocenia i srebrzenia silnie zabrudzone, przetarte, odsłaniające pulment i miejscowo drewniane podłoże.

Feretron na drewnie silnie zdegradowany. Struktura drewna silnie osłabiona działaniem drewnojadów i wilgoci. Widoczne ubytki warstw technologicznych, wykruszenia i łuszcząca się warstwa malarska niemalże na całej powierzchni. Charakter zniszczeń wynikający przede wszystkim z długotrwałej i niewłaściwej ekspozycji i użytkowania, uległ destrukcji w postaci znacznego złuszczenia warstwy malarskiej. Warstwy technologiczne wykazują słabą adhezję do podłoża, widoczne spękania i wykruszenia do podłoża. Cała powierzchnia pokryta siatką spękań z podniesionymi krawędziami z tendencją do wyłuszczeń.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Wykonana zostanie kompleksowa konserwacja techniczna i estetyczna feretronów obejmująca:

- zatrzymanie procesów destrukcyjnych przez wzmocnienie strukturalne, ustabilizowanie konstrukcji
- usunięcie skutków zniszczeń powstałych przez lata użytkowania i ekspozycji
- rekonstrukcje snycersko-rzeźbiarskie
- rekonstrukcje złoceń
- rekonstrukcje malarskie

B. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Sporządzenie dokumentacji fotograficznej.
2. Oczyszczenie z kurzu i brudu.
3. Zabiegi profilaktyczne – dezynfekcja i dezynsekcja. Proponuje się użycie do dezynsekcji środka – Xirein (Protektor), do dezynfekcji – Lichenicida - firmy Bresciani.
4. Podklejenie miejsc newralgicznych bibułką japońską i klejem glutynowym.
5. Usunięcie gwoździ, niewłaściwych wzmocnień konstrukcyjnych nie spełniających swoich funkcji, srób, pinezek itp.
6. Ewentualne doczyszczanie partii złoceń i srebrzeń.
7. Ewentualne oczyszczenie zachowanych laserunków.
8. Usunięcie zmurszałych zapraw, ewentualne skorygowanie niewłaściwych rekonstrukcji.
9. Wykonanie konsolidacji warstw technologicznych i miejsc najbardziej newralgicznych, podklejenie pęcherzy i pęknięć zaprawy (klej glutynowy, bibułka japońska) + dotyczy feretronu na blasze.

10. Wykonanie impregnacji drewna wybranych elementów obiektu celem przywrócenia utraconej wytrzymałości oraz ze względów profilaktycznych. Impregnacja wykonana przez powlekanie pędzlem i wstrzykiwanie impregnatu, kąpiel wybranych elementów (większe profilowane listwy i gzymsy). Użycie jako impregnatu Paraloidu B-72 w toluenie, ksylenie i acetonie (1:1:0,1).
11. Wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów stolarskich i snycerskich na podstawie analogii. Gatunek drewna dobrany do oryginału. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna i pęknięć przy użyciu kitu drewnopodobnego (masa klejowo-kredowo-trocinowa).
12. W miejscach ubytków warstwowe nałożenie zaprawy i opracowanie jej powierzchni.
13. Położenie pulmentu o odpowiedniej kolorystyce w partiach złocen i srebrzeń.
14. Wykonanie złocen i srebrzeń w partiach uzupełnień oraz w miejscach rozległych i mocnych przetarć oryginału. Zostanie użyte złoto i srebro płatkowe i w pudrze o odpowiedniej kolorystyce, zgodnie z techniką oryginału (poler i mat). Zabezpieczenie powierzchni srebrzonych paraloidem B – 72 lub lakierem petersburskim.
15. Ewentualna rekonstrukcja zachowanych barwnych laserunków na złoceniach.
16. Ewentualne scalenie partii nowych i pierwotnych złocen laserunkami.
17. Zaizolowanie ubytków zaprawy werniksem retuszera firmy Maimeri w partiach polichromowanych. – dotyczy feretronu na drewnie.
18. Zaizolowanie ubytków w partiach polichromowanych podkładem antykorozyjnym – dotyczy feretronów na blasze.
19. Punktowanie scalające partii polichromowanych farbami „Restauro” firmy Maimeri.
20. Położenie warstw werniksu damarowego końcowego (satynowego) firmy Maimeri w partiach polichromowanych celem zabezpieczenia przed wpływem czynników atmosferycznych.
21. Wykonanie dokumentacji powykonawczej.

PŁASZCZENICA (PŁASKORZEŻBA)

Figura Chrystusa leżącego w grobie, dł. 130cm, szer. 60cm, wys. 30cm, wykonana z gipsu, na stelażu (metalowym?), polichromowana w naturalnych kolorach. Figura znajduje się na niskiej, prostopadłościennym podstawie. Ciało Chrystusa przedstawione zostało w sposób naturalistyczny, w dramatycznej pozie, z odchyloną głową, na wpół otwartymi oczami i rozchylonymi ustami. Twarz o mocno ascetycznych rysach, z mocno uwydatnionymi kośćmi

policzkowymi, okala ruda broda i długie włosy. Karnacja jest sinawa. Ciało jest wychudzone, kości i żyły uwypuklone. Jedna ręka leży wzdłuż ciała, druga na brzuchu. Biodra osłania biała tkanina. Nogi są złączone, wyprostowane.

UKRZYŻOWANIE (KRUCYFIKS Z KRUCHTY)

(krzyż wys.170cm, szer.100cm, figur wys.110cm, szer.85cm)

Karnacja figury Chrystusa polichromowana jest na biało, z różowo - czerwonymi śladami męki. Tkanina perizonium jest dość gruba, w kolorze ciemno ugrowym, przewieszona przez

niebieski sznur opasający biodra Zbawiciela. Głowa przechylona jest w lewo, oczy zamknięte, usta rozchylone. Zarost, włosy i korona cierniowa są w jednym brązowo-ugrowym kolorze.

Po czole spływają czerwone krople krwi, co mocno kontrastuje z białą karnacją. Muskulatura została mocno podkreślona, wręcz przerysowana. Krzyż jest drewniany, w naturalnym, brązowym kolorze drewna.

STAN ZACHOWANIA

Rzeźby mocno zabrudzone. Ukrzyżowanie z kruchty przemalowane po formie. Widoczne ubytki w warstwach technologicznych, odłuszczenia warstwy malarskiej oraz zabrudzenia strukturalne. Płaszczonka poobijana, z wyraźnymi wykruszeniami i ubytkami w podłożu oraz przetarciami na krawędziach.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Zakłada się wykonanie pełnej konserwacji techniczno-estetycznej, dążącej przywrócenia pierwotnego stanu i poprawienia odbioru estetycznego obiektów. Zrekonstruowane zostaną brakujące fragmenty oraz przywrócona zostanie pierwotna kolorystyka.

B. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Sporządzenie dokumentacji fotograficznej.
2. Zabezpieczenie zagrożonych fragmentów rzeźb bibułą japońską przed transportem do pracowni.
3. Oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych.
4. Wykonanie zabiegów dezynfekcji i dezynsekcji. Wykonanie zabiegów jednocześnie w celu lepszego osiadania trucizny w strukturze drewna. Zabiegi wykonane poprzez: powlekanie pędzlem, wstrzykiwanie roztworu w otwory po kołatku, ewentualnie w pomocnicze nawierty. Środek do dezynsekcji – Xirein (Protektor), dezynfekcja – Lechinicida – firmy Bresciani.
5. Wykonanie impregnacji. Proponuje się użycie jako impregnatu – Paraloidu B-72 w toluenie, ksylenie i acetonie. Impregnacja wykonana przez: powlekanie pędzlem i wstrzykiwanie impregnatu oraz (w razie potrzeby) kąpiel wybranych partii. Użycie jako

- impregnatu Paraloidu B-72 w toluenie, ksylenie i acetonie (1:1:0,1). - dotyczy rzeźby Ukrzyżowanie.
6. Usunięcie nawarstwień wtórnych - warstwy malarskiej.
 7. Konsolidacja warstw technologicznych w celu uzyskania większej adhezji warstwy malarskiej do podłoża (klej glutynowy + Conservante 43 firmy Bresciani) - dotyczy rzeźby Ukrzyżowanie.
 8. Wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów rzeźbiarskich na podstawie analogii.
 9. Uzupełnienie ubytków zaprawą kredowo-klejową, opracowanie jej powierzchni i zaizolowanie roztworem werniksu retuszarskiego w partiach polichromowanych -dotyczy rzeźby Ukrzyżowanie. Natomiast Płaszczonica uzupełniana zaprawą gipsową.
 10. Wypunktowanie ubytków warstwy malarskiej wraz z uzupełnieniem laserunków farbami Restauro firmy Maimeri.
 11. Pokrycie powierzchni warstwą werniksu końcowego damarowego firmy Talens.
 12. Wykonanie dokumentacji powykonawczej.

OPRACOWANIE:

Konserwacja Dziej Sztuki
dr Małgorzata Dawidiuk
Ostrów 541, 37-700 Przemyśl
tel. 512 263 921
REGON 030810342 NIP 539-113-48-58

